

ע ל ת מ ש מ ר

הלקח של הגנת פינלנד

ב־30 לנובמבר 1939 התחילו הסובייטים בהתקפת הריפובליקה הפינית. בשעה ששורות אלו נמסרות לדפוס אנו מונים כבר שלושים יום למלחמת רוסיה-פינלנד. לא ברור עדיין, כמה זמן תמשך המלחמה הזאת, במה תגמר, ומה הם הקונפליקטים הבין-לאומיים הנוספים שהיא תביא בכנפיה. אולם, מבלי שנתבא על העתיד, אפשר להסיק כבר כמה מסקנות חשובות מעברה הקצר של מלחמה זו. מסקנות אלו מתבלטות מאליהן, אם נשנה את מצבה של פינלנד ביום השלושים להגנתה, למצבה של פולין ערב המכה הרוסית מהעורף, ביום השבעה עשר למלחמתה היא. ההתקפה הגרמנית על פולין החלה בליל ה־1 לספטמבר, וב־17 בו היו כמה עובדות מכריעות ברורות בהחלט: (1) פולניה לא הצליחה לבצע את גיוס צבאותיה, (2) האווירה הפולנית רוסקה בימי ההתקפה הראשונים ובסיסה נחרבו כליל, (3) הצבא הפולני לא יכול היה לעצור את הגרמנים בשום קו־הגנה פנימי, (4) חציה של פולין נכבש בידי האויב, (5) הקשר בין הריכוזים העיקריים של הצבא הפולני הופסק, ופעולת ההגנה התנהלה ע"י הגייסות הנשארים, ללא־תכנית מכוונת. וכל זה קרה לפני שהרוסים התנפלו על פולין מאחור.

אחר לגמרי הוא מצבה של פינלנד ביום זה. הגיוס הפיני בוצע במלואו, וכנראה, ללא הפרעה רצינית מצד המתקיף הסובייטי. האווירה הפינית הקטנה פועלת פעולה אפקטיבית וחשובה, הן ע"י תעמולה בעורף האויב (כרוזים בשמי לנינגרד), והן ע"י הריסת עורקי התחבורה שלו (הפצצת מסילת־הברזל המורמנית). הצבא הסובייטי טרם פרץ את קו־ההגנה הפיניים. עמדת מְנַהֵים במיצר־היבשה הקרלי היא איתנה כשהיתה, ובחזית הארוכה שבין יאור לזֶוֹגָה ועד האוקינוס הצפוני נכשלו מאמצי הרוסים להתקדם לפנים הארץ. אף עיר חשובה מערי פינלנד לא נכבשה על ידי הפולשים. אך הפסדי הרוסים באוירונים, בטנקים, באניות־מלחמה ובשאר הציוד עולים על הפסדיהם של הגרמנים בכל הקמפנית הפולנית.

את מיעוט אפקטיביותה של הפלישה הסובייטית לפינלנד אי־אפשר להסביר ע"י מעצורים הומניטריים שהשפיעו, כביכול, על הפולש. ההתקפה הרוסית התנהלה מראשיתה לפי מיטב הברבריות הטוטליטרית: הצבא הרוסי פרץ את הגבולות ללא הכרזת מלחמה; באותה שעה ממש הופצצה מהאוויר עיר־הבירה, הלסינקי; שכונות פועלים, בתי־ספר ובתי־חולים הורעשו ללא רחם; פליטים נורו במכונות־יריה ממטוסים.

מדוע לא הצליחה ההתקפה האכזרית לזעזע את כוח העמידה הפיני? לא כל הסיבות לכך הספיקו להתבהר מתוך ערפלי המלחמה, אך שלוש מהן, לפחות, הנן ברורות למדי.

הסיבה הראשונה היא במצבה הגיאוגרפי והטבעי של פינלנד המתגוננת. פולניה נלחמה בפלישה הגרמנית כשהיא מוקפת משלושת עבריה, וערפה המזרחי נתון לחסדו של שכן עוֹן ומאיים. לעומת זה, נוח יותר גבולה של פינלנד עם רוסיה: זרוע מעצורי מים רבים, ובערפה נשענת המדינה על המפרץ הבוֹטְנִי. הבטוח לע"ע, ועל שתי מדינות ידידותיות: שוֹרְדִיָה ונורבגיה. תקופת השנה החֶרְבָה שבסוף הקיץ הקלה בפולין על תנועות הצבא המובילי והמשורין של גרמניה, בעוד שעונת הסופות והשלגים שבצפון מכבידה מאד על הרוסים המתקיפים.

הסיבה השנייה היא, בהבדל שבין כושר ההתקפה של גרמניה ובין זה של המתקיף הרוסי. הצבא הגרמני בפולין גילה מקוריות והעזה בפעולות ההקפה שלו, הוא הצטיין בכשרונות תְּכַנִּיִּים (קליעה טובה של האוּרִיָה והארטילריה, ריגול משוכלל), והראה את יכולתו האישית של החיל הגרמני במסעות הארוכים והמיגיעים. ואילו פעולות הצבא הרוסי, לא העידו לע"ע על כשרונות הנהגה אסטרטגיים. צבא זה נכשל בכמה מבחנים תְּכַנִּיִּים (פעולה בלתי מוצלחת של הארטילריה, קליעה לא־מדויקת של האוּרִיָנִים ושירות־מודיעין עלוב*), וחייליו, שהוצאו להתקפות הראשונות, לא הראו כוח עמידה מספיק בפני שיטות ההגנה הפיניות. המשמעת הסוביטית התגלתה בחולשתה: אף כי הרוסים היו המתקיפים, נפלו מהם, בשבי יותר מאשר מהמתגוננים הפינים. כנראה, שגם צידודו של הצבא הרוסי בצרכי־פרט (כגד, נעל, אוהל) היה לקוי. הקמפניה הפינית לא הוכיחה שיסורי תכניות־חומש, שבאו לשם חידוש כוחה הצבאי של רוסיה הסוביטית, הוצדקו ע"י השיגים מתאימים בשדה־המערכה. אם כך או אחרת תגמר המערכה הפינית, הרי מהלכה נראה כמכה גדולה לפרסטיג'ה הסוביטית.

והסיבה השלישית: אין ספק, שלא רק ליקוייהם של המתקיפים, כי אם גם יתרונותיהם של המגינים היו בין גורמי החזיון המפליא של הגנת פינלנד. בפולין שלטה שנים רבות כת קצינים, סגורה ומסוגרת, מנותקת מהעם, משוחררת מבקורת ציבורית, מסוכסכת עם המיעוטים הלאומיים. חוגי הצבא הפולני התימרו כלפי חוץ בכל הסממנים של מעצמה אדירה. אך מבפנים סבל הצבא מכושר־לימודי מועט, מחוסר ערות ומרמת אחריות מסופקת למדי. אוירת הסודיות והאוטוריטריות שמסביבו האפילה על לקוייו החמורים. לא כן פינלנד, שהיא מדינה חפשית ודימוקרטית. מיעוטה (השוֹרְדִי) חי בהסכם וביחסי־אימון עם הרוב. השכבות העובדות משתתפות שיתוף גמור בהנהלת המדינה. הצבא (המיליציוני) מעורָה למאד בחיי העם, ואינו מהווה בתוכו כיתה מתנשאת ומתבדלת. פינלנד לא התפארה מעולם בהשיגיה הצבאיים ולא הבליטה את ארגונה המיליטרי, אך דאגה בצורה מתמדת לבריאותו של העם (הספורט הפיניו), לפיתוח השכלתו ויוזמתו של היחיד, והיא חינכה אותו למשמעת־מרצון, ולהחשבת העבודה המשותפת (הקואופרציה הפינית) – וכל זה הכשיר את האומה הקטנה גם לימי־מסה אלה. הידיעות על תכסיסי ההגנה וההתקפה־הנגדית של הפינים, שנתפרסמו בעתונות

* הצי הסוביטי הפציף, כירוע, במשך ארבעת ימים אי קטן במרחחו של המפרץ הפיני, מבלי שיריע שהאי נעזב מכבר מכל תושביו ומגיניו...

האירופית, אומרות, שהם משתמשים בדרכי-מלחמה, הניתנים בעיקר להיל מפותח, בעל יזמה ואחריות עצמית גבוהה.

איש אינו יודע מה תהיינה הדרגות הבאות של מלחמת רוסיה-פינלנד. קשה לשער שהפינים יוכלו להחזיק מעמד לאורך-ימים, אם לא תבוא עזרה מהחוץ. לא היה עדיין מקרה בהיסטוריה המודרנית, שעם יהויק מעמד בפני חוקף, שהוא רב ממנו פי חמשים ועומד בדרגה של ציביליזציה תְּכֵנִית אחת עם המתגונן. אך אם גם נעלם ממנו מה שצפון בחיק העתיד, הרי כל יום נוסף שהפינים עומדים על גפם בפני ההתקפה הבולשביסטית מוכיח, שגם בעיני מלחמה והגנה יש יתרון לסגנון החיים הדימוקרטי והליברלי על פני יריבו הטוטליטרי.

ההווה קפפנח את מסתרי-העבר

מאורעות השבועות האחרונים על גדות הים הבלטי מסבירים כמה דברים במדיניות האירופית, מהתקופה המכריעה ערב המלחמה, שנשארו סתומים עד היום. כך, למשל, רק עכשו מתברר, מדוע התנגדה רוסיה הסובייטית בחריפות כזאת לביצור איי-אלנד ע"י הפינים בשנת 1938. ביצורם של איי אלנד סוגר, כידוע, את המפרץ הבּוֹקְנִי בפני כל צי מתקיף; על כן רצו פינלנד ושוודיה, השוכנות על גדות המפרץ הזה, להתחיל במלאכת הביצור מיד עם התפשט האגרסיביות הנאצית. לפי הסכם משנת 1921 זקוק היה ביצור האיים לאישור מטעם חבר-הלאומים. הכל סבורים היו בשנת 1938, שהמעצמות המשתייכות לחבר תאפשרנה פה-אחד למדינות הצפוניות לחזק את הגנתן כלפי גרמניה; אך לתמהון-כל, ניסתה רוסיה בכל האמצעים לעכב בעד הדבר, והיא עדיין היתה או בתקופתה ה"גיבית" ונשאה את דגל "הבטחון הקולקטיבי" ברמה...

עכשו ברורה סיבת ההתנהגות הסובייטית: סגירת המפרץ הבּוֹקְנִי בפני המתקיף הגרמני סוגרת אותו ממילא בפני כל מתקיף אחר, כלומר, גם בפני המתקיף הרוסי. לו הצליח כעת הצי הרוסי להשתלט על איי-אלנד, הוא היה מפסיק את הקשר הימי בין פינלנד לשוודיה, מסכן את ערפה של פינלנד, ועושה את הגנתה למיואשת.

אך לא רק נקודות צדדיות מתבהרות והולכות. גם החידה העיקרית של ימי הקיץ 1939 מקבלת את פתרונה. מדינאים, עתונאים ועסקני-ציבור בעולם כולו התקשו אז להבין, מדוע לא יכלו האנגלים והצרפתים להתאחד עם הרוסים ב"נוסחה" משותפת לגבי "צורת ההגנה" של המדינות הבלטיות. יש אשר האשימו את שליחי המעצמות הדימוקרטיות במוסקבה, שלא הראו ותרנות למדי בניסוח הנוסחאות, ויש אשר שעררו, שאילו נסעו למוסקבה מדינאים מערביים בעלי תואר מיניסטר לפחות, במקום הפקידים והגנרלים, וודאי שהנוסחאות היו מוצאות את תיקונן מיד, והמ"מ היה נגמר לשביעת-רצון כל המשתתפים.

ההתקפה הרוסית על פינלנד והפרסומים שבאו בעקבותיה, אינם משאירים

ספק בדבר מהות חילוקי-הדעות על הנוסחה הנוגעת להגנת המדינות הבלטיות: במחיר הברית עם המעצמות המערביות דרשו שליטי רוסיה הסוביטית לכלול את המדינות הללו, ואפשר שלא רק את אלו בלבד, לתוך שטח המחיה הרוסי. שליחי אנגליה וצרפת נתבעו ע"י אנשי מוסקבה לותר לא על גוני-נוסחאות בלבד, כי אם על עיקרים מדיניים ומוסריים ראשוניים. לראון בלום מגלה במאמרו ב"פופוליר" את תוכן הניגודים במשאומתן הגורלי ההוא: "נעלה הדבר מכל ספק, כי בלי מתן ידים חפשיות לסטלין בים הבלטי, לא היו כל סיכויים לצרפת ולאנגליה למשוך את הסוביטים לצדן... כיון שאנגליה וצרפת אטמו את אוניהן לרמזיו, אפסה כל תקוה להביא את המו"מ לגמר. המאורעות האחרונים מוכיחים, באיזו מידה היה ההסכם בלתי אפשרי. כונתו של סטלין לא היתה לבטח את עצמו מהתקפה גרמנית שתבוא דרך הארצות הבלטיות - תביעה זאת ודאי שהיתה חוקית - אלא להודאה בזכותה של רוסיה להשתלט בכוח הזרוע על שכניה: דוגמת מעשי היטלר בשנים האחרונות. לראון בלום מדבר בשבחה של עמדת הממשלות המערביות, על אשר לא קבלו את ההצעות והנוסחאות הסוביטיות: "סתירה גדולה מדי היתה זו, אילו הסכימו אנגליה וצרפת לארגן את הגנת השלום מפני היטלר, ולהעניק אותה שעה לאחד מבני הברית שלהן את הזכות לפעול לפי ההלכה ההיטלרית. דבר צירוף הסוביטים לחזית הגנת השלום היה חשוב מאד, אולם אי אפשר היה לשלם בעדו מחיר כזה, ומסיבה פשוטה: על ידי כך היה ניטל כל טעמה של חזית השלום. כיום ברור מי האשם בדבר, שההסכם המערבי-הרוסי לא יצא לפועל, וכמו כן ברור לשם איזו מטרה השתמשו הרוסים בסיסמת ההגנה על אומות קטנות. ברם, כל התזוין הטרגיקומי הוא מעורר מחשבות נוגות על כשרון ההבחנה של דעת הציבור העולמית, שבמשך חדשים רצופים נואלה והלכה שולל אחרי מטעמי התעמולה הסוביטית.

המערכה האירופית העיקרית

אם כי תשומת הלב מוסכה בשבועות אלה לפינלנד, הרי אין ספק, שהמערכה האירופית לא תוכרע בצפון הרחוק. החזית העיקרית מוסיפה להיות, כמובן, החזית שבין גרמניה ובין המעצמות המערביות. במערכה זו יוכרע גם גורלה העתידי של פינלנד, כמו שיוכרע עתידן של פולין וצ'כוסלובקיה.

אך איפה הוא המנוף של המערכה העיקרית? מאין תפתח ההתאבקות הבאה? שאלה זו אפשר לבדוק משתי נקודות-ראות: מנקודת-ראותן של בעלי-הברית, ומנו של גרמניה.

האינטרס של בעלי הברית איננו מחיב שום התקפה מהירה על גרמניה. לפי שעה פועל הזמן עצמו לטובתם. כל שבוע נוסף מביא בעקבותיו את גידול הרזרבים המאומנים של האימפריה הבריטית, את רבוי ושכלולו של צי האויר האנגלי-צרפתי, ואת הפניתם המוגברת של אוצרות הדומיניונים וארמיב לצרכי המלחמה הדימוקרטית.

הזמן השקט מאפשר למעצמות המערביות לבצר את החוליות הרפויות בשרשרת ההגנה העתידה, - ביחוד, במזרח הקרוב והתיכון. בעוד שגרמניה מסתכנת בקשיים נוספים עם כל יום נוסף: הבלוקדה פועלת את פעולתה באטיות, אך באפקטיביות. המעצמות הדימוקרטיות אין להן, איפוא, צורך בשום התקפה צבאית בחדשים הקרובים. ההתקפה הדימוקרטית מצטמצמת לפי שעה בשטח הכלכלי, ובצורה בולטת-פחות גם בשטח המדיני-הדיפלומטי.

האינטרס של גרמניה קשור יותר בהתקפה צבאית ישירה ומקדמת. תקוותיה לשבירת הבלוקדה או לבלוקדה ימית-נגדית נכזבות: מלחמת הצוללות הגרמניות ומלחמת המוקשים הולכת ומצטמצמת עד לשיעורים מוגבלים למדי, והמסדיהם של המחטיפים הגרמנים הולכים הלוך וגדול. התכניות הגרמניות להכרעת המלחמה ע"י הרעשת המרכזים האזרחיים והתעשייתיים של בעלי-הברית מתערערות עד היסוד עם גידולה המהיר של האויריה האנגלית-צרפתית, המתרחבת הן בכוח התעשייה העצמית והן על ידי קניית אוירונים בארה"ב (לאחר ביטול האמברגו). נסיון הפצצה גרמני יביא בעקבותיו עונש חמור יותר מצד בעלי-הברית.

באחרית הסתיו נדמה היה, כי הגרמנים מתכוונים להתקיף את חזית המערב, אם מול קו מג'ינו, ואם בדרך-העקלתון השוויצרית והבלגו-הולנדית. לבסוף דחו את ההתקפה הזאת, - מתוך החשש לאבידות העצומות, במקרה שההתקפה תופנה ישר לצרפת, ומתוך אי-הרצון להוסיף על כך גם הפסדים פוליטיים-דיפלומטיים, באם יפלו דרך ארצות-השפלה או דרך שוויצריה. ואין זאת כי המצביאים הגרמנים שיערו, שההשיגים האפשריים הם מסופקים למדי גם לאחר ההפסדים הודאיים בחומר אנושי, באוצרות גלם ובמעמד פוליטי.

אם משקל הנימוקים נגד ההתקפה במערב היה כבד כלי-כך באוקטובר, נובמבר ודצמבר 1939, הרי משקלם עולה מיום ליום עם תחילת השנה החדשה. כוונותן של הולנד, בלגיה ושוויצריה להתגוננות גדלה מאז; שיעורי הצבא הבריטי בצרפת, המשמש רורבה אסטרטגית כלפי כל הפתעה גרמנית מצפון ומדרום, מתרחבים במידה ניכרת, ולימי האכיב יגיעו למספרים רציניים מאד. נוסף לכך, גברה גם האנטיפטיה האמריקאית כלפי התוקפנות הטוטליטרית, וכל מעשה-אונס חדש ביחס לאומה דימוקרטית קטנה עלול להביא עמו תוצאות בלתי-נראות מעבר-לאוקינוס. קרוב לודאי, שהמצביאים הגרמנים יחפשו מוצא אחר מהמצור, בטרם יחליטו להתרכז בהתקפה המיואשת על ביצורי המערב.

הגיאוגרפיה של אירופה וניטרליותה של איטליה משאירים לגרמניה שני כיוונים כבירים להתקפה. ההצלחה בכל אחד מהם תרחיב גם את מקורות החומר הגלמי הדרוש למלחמתה.

הכיוון הראשון הוא לצד צפון: כיבוש המדינות הסקנדינביות, ברור, ששום צעד רציני בכיוון זה לא יוכל להעשות בלי הסכם קודם עם הידיד הסוביטי. האם כבר קיים הסכם כזה גם בנוגע לשוודיה וגורבגיה, כשם שהיה קיים בנוגע לפולין,

ליטא, לטביה, אסחוניה ופינלנד? ואם אמנם כן הוא, — מה הם הגבולות שנקבעו ל-שטחיה-המחיה של רוסיה וגרמניה בצפון? התקבל גרמניה, למשל, את מטרות הברזל השנדיים, הקרובים כל כך לגבול הפיני והרוסי? שום איש, חוץ מסטלין והיטלר, לא יוכל לענות ברצף זה על שאלות אלו; וספק רב הוא, אם גם שני אלה יוכלו לענות עליהן בבטחון פנימי גמור. על כל פנים, דבר אחד ברור, במקרה של התקפה גרמנית לצד צפון: היא לא תפגע בשום עורק חיוני של בעלי-הברית, לא מבחינה כלכלית-משקית, ואף לא מבחינה צבאית-אסטרטגית.

ממילא גדל החשש, שגרמניה תנסה לכונן את התקפתה הקרובה לצד דרום-מזרח: לבלקנים ולתורכיה, אם ההצלחה תאיר לה כאן פנים, יהיה המלקוח גדול יותר. כיבוש רומניה וקוסטא, וההתקרבות לחופי הים התיכון ולתעלת סואץ פותחים אפקים חדשים לאסטרטגיה הגרמנית, ולא רק ביבשה, כי אם גם בים ובאוויר. אמצעי ההתקפה התתימיים והאוויריים של גרמניה, אשר התקרבו לגבולות אפקטיביותם במערב-אירופה, יכולים לזכות כאן בהשיגים הרבה יותר חשובים. בשטח עולם זה יכולים הנאצים לפגוע בעורקי החיים של האימפריה הבריטית.

וודאי, גם כאן רצונו הטוב של הידיד הסובייטי הוא תנאי חשוב לביצוע ההתקפה הגרמנית; אך שאלה היא אם יהיה ברצונו וביכולתו של הידיד לעכב את הפלישה הנאצית לדרום-מזרח, בשעה שידיו עסוקות בהתקפה היגעה על פינלנד, והוא מעונין לצמצם על מתנגדיו, ההולכים ורבים, בגידול סכנותיה של ההתפשטות הגרמנית? והאם לא תתעוררנה נטיות בין השליטים הסובייטיים להשתמש בהודמנות התמיכה הנאצית, כדי להגשים את שאיפותיו המסורתיות של האימפריאליזם הרוסי ל-מים חמים? תהא בזה משום הפרזה בכוח החישוב האנושי, אם נרצה להתנבא ולאמור בבטחה, לאן תכוון המכה הקרובה של הגרמנים. מתולדות הדור האחרון למדנו לדעת, כמה דלה יכולתנו לראות מראש את התפתחות המאורעות ההיסטוריים. אכן, במידה שהדברים ניתנים לשיקול-דעת, יש יסוד להשערה, שנקודת-השריפה של דרגת המלחמה הקרובה עוברת לבלקנים ולמזרח הקרוב.

העם העברי בין מצוקה לתקנה

היהודים מופיעים לפי שעה רק כגורם סובל במלחמה, ולא כגורם פועל בה. על הנעשה בשטח הכיבוש הנאצי לא נוסף מלים: נעמיק לחרות בלבנו את הנועה, ונתכוין ליום הדין. התקוות, שתלו בשלטונות הכיבוש הסובייטיים, מתפורות יותר מהר משיערו הפסימיסטים — הרדיפות על הציונות, על השפה העברית, על הקהילות והמפלגות היהודיות, ועל כל דבר שיש בו מהעצמיות הלאומית, הן בעצם תקפן.

רחשי העם העברי נתונים למדינות הדימוקרטיות, ללוחמות ולשאינן-לוחמות. אנו כואבים את כשלונותיהן ומתפללים להצלחתן. היש לחזור על כך? אך גם מצד זה טרם שמענו על מוצא להקלת מצוקתנו. ארצות הברית לא פתחו את שעריהן

בפני מאות אלפי היהודים, שיותר להם להמלט מגרמניה (מי יודע, כמה זמן יארך ההיתרו), והממשלה הבריטית לא פתחה אף פתח צר לארץ, אשר נועדה להיות ביתנו הלאומי. הישמם הנסיון הזה לקח לנו, להרגיש את עומק הטרגדיה היהודית, ולהבין את יחידות גורלנו בעולם—שאנו הראשונים לפגיעות הרשע, האחרונים לשילומי הצדק? יהודי ארץ ישראל היו, במרוצת הזמן, ללב האומה ולמקור יומתה הלאומית. חצייה של הגולה היהודית שותק בארצות האונס הטוטליטרי. החצי השני קונה את חירותו האזרחית במחיר ההשתמטות מיזמה לאומית עצמית. מדעת או שלא מדעת, מחכים פוורי ישראל לאות ולהדרכה מארץ-ישראל. כאן הוא המנוף לכל מדיניות עברית. ותנאיה המוקדמים הם: עידוד העם, הרחבת הבנין, וכוננות מתוחה לבאות. הישוב חייב לשמש דוגמה מעודדת לתפוצות באחדות הפנימית. בקיום מלוא העזרה ההדדית בתוכו, ובתאות הבניה הקונסטרוקטיבית מול המשואות אשר מסביב. בימים טרופים אלה אין להדול מהרחבת הבנין אף לרגע, ורוח הבנין אסור שתעלם מתוכנו: בה המקור לחיסונו הנפשי של הישוב.

התמורות הכלכליות עקב המלחמה מביאות אתן לא רק סבל וקשיים. — הן עלולות לשמש דרבן לבניה חדשה ורחבה. הפסקת האכספורט הגרמני לארצות המזרח התיכון פותחת בפני תעשיתנו שווקים חדשים ובלתי־צפויים, כאן ניתן לכבוש בחדשים, אשר בתנאים רגילים הצריך שנים, ואף הסכנות המתקרבות למזרח, שיש בהן כדי לפתח כלכלת־מלחמה בסביבותינו, מניעות להרחבה משקית בארץ. וכלום יש צורך להזכיר, שקרקע הארץ ניתן עכשיו לגאולה ביתר קלות מכל תקופה אחרת מאז המלחמה האחרונה?

נחונן לעתיד, אך אל נזניח את ההווה. כל כפר חדש, כל תעשיה נוספת הם אבני־פינה לימי ההכרעה, והדברים תלויים במידה רבה בעם היהודי שבחפוצות השלמות, באם ימלא את חובתו הציונית, ויאפשר לבצע את המעשים הקונסטרוקטיביים בעוד מועד.

התקוות להקמת כוח צבאי עברי למלחמה בנאציות ולהגנת קוממיותו של עם ישראל בארצו טרם התגשמו. בנידון זה עלינו להתאזר בסבלנות. במלחמה הקודמת עברו שלוש שנים עד שנוצר הגדוד העברי הראשון, והוא הגיע לכך בשבילים ארוכים ומיגעים, מתוך נסיונות חזאיים של גדודי־עבודה ויחידות־עזר לאומיות. המלחמה הזאת עודנה בראשיתה, וכלום נתפלא, אם כתום שלוש החדשים הראשונים טרם השגנו את המבוקש? עדיין רחוקים אנו משיא־המתיחות במלחמה. הסכנות תרבינה, אך גם האפשרויות להגבה עברית תתגלינה עוד. על הישוב לעבוד ולבנות, ולהיות נכון לימי־מפנה. הם עלולים לבוא כל שעה.

היה נכון? — מעולם לא היתה יפה לנו האימרה הזאת, כבשעה זו.